

**ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา**
**Behavioral Leadership of Educational Administrators under the Nakhon
Ratchasima Provincial Office of Learning Encouragement.**

สุพินญา ลอบไธสง¹ และ สุนทร โคตรบรรเทา²

วิทยาลัยนครราชสีมา

Supinya Lobthaisong¹ and Sunthorn Kohtbantau²

Nakornratchasima College

Corresponding Author E-mail :6704030302007@nmc.ac.th

(Received: 10 November, 2025; Edit: 27 November, 2025; accepted: 27 November, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา และ 2) เปรียบเทียบระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ในปีการศึกษา 2568 จำนวน 205 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน และสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง 0.67 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก
2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา และจำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : ผู้บริหารสถานศึกษา, ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม, สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา

Abstract

The objectives of this research were: (1) to examine the level of behavioral leadership of school administrators under the Nakhon Ratchasima Provincial Office of Learning Encouragement, and (2) to compare the levels of behavioral leadership of these administrators classified by educational background and years of work experience. The sample consisted of 205 participants, including school administrators and teachers in educational institutions under the Nakhon Ratchasima Provincial Office of Learning Encouragement in the 2025 academic year. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table and selected through stratified random sampling. The research instrument was a five-point Likert scale questionnaire, which yielded a content validity index ranging from 0.67 to 1.00 and an overall reliability coefficient of 0.97. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and t-test.

The research results found that

1. The overall level of behavioral leadership among school Administrators under the Nakhon Ratchasima Provincial Office of Learning Encouragement was high.
2. The comparison of opinions regarding behavioral leadership, classified by educational background and work experience, showed no significant differences overall, except for the dimension of high people-oriented leadership behavior, which differed significantly at the .05 level.

Keywords : Educational institution administrators, Behavioral Leadership, the Nakhon Ratchasima Provincial Office of Learning Encouragement.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูปการศึกษาของชาติส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการจัดการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านโครงสร้างและกระบวนการบริหาร โดยมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการ การจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในและภายนอกเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 รวมทั้งการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2563) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาของไทย โดยเฉพาะในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีบริบททางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างจากภูมิภาคอื่น พบปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การขาดแคลนครูในสาขาที่จำเป็น และการกระจายทรัพยากรที่ไม่ทั่วถึง ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่ (พจนีย์ เกษมวงศ์, 2562) อีกทั้งนโยบายการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องยังสร้างความท้าทายต่อผู้บริหารสถานศึกษา ที่ต้องปรับตัวทั้งในด้านการบริหารงานบุคคล การจัดการงบประมาณ และการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ

(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) จึงทำให้การเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ได้ระบุว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เพื่อพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพและสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) โดยเน้นให้ระบบการศึกษามีบทบาทในการสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 และ 2562 ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยมุ่งเน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่ผู้นำแสดงออกในการบริหารงาน ทั้งด้านการวางแผน การมอบหมายงาน การสร้างแรงจูงใจ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการสร้างบรรยากาศการทำงานที่สร้างสรรค์ (Bass & Riggio, 2006) โดยมีพื้นฐานทางทฤษฎีของ Robert R. Blake และ Jane S. Mouton (Blake and Mouton's Managerial Grid, 1964) ซึ่งจำแนกพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ ผู้นำแบบมุ่งงาน ผู้นำแบบมุ่งคนสูง ผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ ผู้นำแบบทางสายกลาง และผู้นำแบบทำงานเป็นทีม ซึ่งแบบสุดท้ายถือเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เพราะผู้นำให้ความสำคัญทั้งด้านผลผลิตและขวัญกำลังใจของบุคลากร ภาวะผู้นำเป็นความสามารถของบุคคลในการสร้างอิทธิพลและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กร เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่กำหนด ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในมิติของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพและสถานศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนด ดังทฤษฎีภาวะผู้นำของ Robert R. Blake และ Jane S. Mouton (Blake and Mouton's Managerial Grid, 1964) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของผู้นำในสองมิติหลัก คือ มิติที่ผู้นำมุ่งเน้นความสำเร็จของงาน และมิติที่ผู้นำมุ่งเน้นความสัมพันธ์กับบุคคล โดยเน้นศึกษาว่าผู้นำให้ความสำคัญในแต่ละมิติในระดับใด เพื่อให้สามารถพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมผู้นำให้มีประสิทธิภาพสูงสุด วิธีการประเมินภาวะผู้นำตามแนวคิดนี้ มักใช้แบบสอบถามเพื่อวัดระดับความสนใจของผู้นำในทั้งสองมิติ ซึ่งผลลัพธ์สามารถสะท้อนรูปแบบพฤติกรรมภาวะผู้นำที่แตกต่างกันออกไปในองค์กร โดย Blake และ Mouton ได้เสนอแบบจำลองพฤติกรรมผู้นำไว้ 5 ประเภท ได้แก่ 1) ผู้นำแบบมุ่งงาน ซึ่งให้ความสำคัญกับผลผลิตมากกว่าความสัมพันธ์ โดยมีลักษณะผู้นำแบบเผด็จการ มุ่งเน้นผลงานและประสิทธิภาพเป็นหลัก 2) ผู้นำแบบมุ่งคนสูง ที่เน้นความสุข ความพึงพอใจ และความสัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ โดยเชื่อว่าบุคลากรที่มีความสุขจะทำงานได้ดี 3) ผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ ซึ่งมีความสนใจทั้งด้านงานและคนในระดับต่ำ ทำให้การบริหารขาดประสิทธิภาพและไม่สามารถกระตุ้นผู้ตามได้ดี 4) ผู้นำแบบทางสายกลาง ที่พยายามสร้างสมดุลระหว่างผลงานและขวัญกำลังใจของบุคลากร ใช้การประนีประนอมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและรักษาความร่วมมือในองค์กร และ 5) ผู้นำแบบทำงานเป็นทีม ซึ่งถือเป็นแบบอย่างของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยผู้นำให้ความสำคัญทั้งต่อความสำเร็จของงานและความต้องการของบุคลากรในระดับสูง มีการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี ส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในทีม ผู้นำมีบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา สนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ เกิดความคิดสร้างสรรค์และความรับผิดชอบร่วมกันต่อเป้าหมายขององค์กร ทั้งนี้ Blake และ

Mouton เห็นว่าผู้นำแบบทำงานเป็นทีมคือรูปแบบภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ที่สุด ซึ่งสามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา เป็นองค์กรสำคัญที่ทำหน้าที่กำหนดและสนับสนุน การพัฒนาการศึกษาในระดับจังหวัด ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 32 อำเภอ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ เพื่อสอดคล้องกับนโยบายระดับชาติและความต้องการเฉพาะในพื้นที่ บทบาทของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำจังหวัดนครราชสีมา เป็นการดำเนินงานที่ครอบคลุมหลายมิติ ตั้งแต่การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับทุกช่วงวัย ไปจนถึงการสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการ ของผู้เรียนในทุกกลุ่มเป้าหมาย และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน (สำนักงานส่งเสริมการ เรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา, 2567) แต่ก็มีปัญหาด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่มีจำนวนไม่เพียงพอกับ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมไปถึงการจบการศึกษาที่หลากหลายสาขาวิชา สภาพชุมชนมีความยากจน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องรับภาระงานบริหารท่ามกลางข้อจำกัด ครูต้องรับภาระงานที่หนักกว่าครูทั่วไป ต้องทำการ สอนหลายระดับและหลายรายวิชา ต้องจัดทำเอกสารต่างๆ ครูจึงต้องทำทุกอย่างนอกเหนือจากการสอน เพื่อ แก้ปัญหาดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับสถานศึกษาในฐานะเป็น ผู้บังคับบัญชา การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ สู่การตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และต้องพร้อม ด้วย ทั้งด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถทางด้านการบริหาร การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทสถานศึกษา (กิตติ จิตต์รัตน์, 2564)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยและศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ตามแนวคิดของ Blake และ Mouton (Blake and Mouton's Managerial Grid, 1964) จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน 2) ด้านพฤติกรรม ผู้นำแบบมุ่งคนสูง 3) ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ 4) ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทางสายกลาง และ 5) ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทำงานเป็นทีม เพื่อจะได้นำผลการวิจัยในครั้งนี้ใช้เป็นข้อมูลสนเทศ และเป็นแนวทางในการ ปรับปรุง พัฒนาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อการบริหารการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนา ศักยภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ ประจำจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการ เรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ในปีการศึกษา 2568 จำนวน 432 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ในปีการศึกษา 2568 จำนวน 205 คน กำหนดขนาดโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน และใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ซึ่งประกอบไปด้วย ระดับการศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 ด้าน มีจำนวนข้อคำถามทั้งหมด 40 ข้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยใช้เกณฑ์ประมาณค่าความคิดเห็นตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีการสร้างตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของ Blake และ Mouton (Blake and Mouton's Managerial Grid, 1964) เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

2. ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) และการสร้างแบบสอบถามจากตำราของ บุญชม ศรีสะอาด (2553)

3. ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยดำเนินการพัฒนาแบบสอบถามมาจาก ปริญญา นูลมั่ง (ปริญญา นูลมั่ง, 2565) ได้จำนวนแบบสอบถาม 50 ข้อ

4. นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

5. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ แล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC : Index of item objective congruence) ได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

6. นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

7. นำเสนอแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try - out) กับบุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ในสถานศึกษาจำนวน 32 แห่ง สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา

8. คัดเลือกข้อคำถามที่มีความเหมาะสมจำนวน 40 ข้อ มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ 0.97

9. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขออนุญาตจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ต่อผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา

2. ผู้วิจัยส่งหนังสือจากวิทยาลัยนครราชสีมา ไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยติดตามเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ได้แบบสอบถามกลับคืน จำนวน 205 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงานของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยหาความถี่ และร้อยละ

2 วิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ทั้งโดยภาพรวม รายด้านและรายข้อโดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test Independent Sample)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่มีต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ระดับปฏิบัติ		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน	4.58	0.49	มากที่สุด
2	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูง	4.50	0.57	มาก
3	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ	3.08	1.26	ปานกลาง
4	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทางสายกลาง	4.45	0.54	มาก
5	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทำงานเป็นทีม	4.49	0.55	มาก
ภาพรวม		4.22	0.46	มาก

จากตารางที่ 1 แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.22, S.D. = 0.46$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน ($\bar{X} = 4.58, S.D. = 0.49$) รองลงมาคือ ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูง ($\bar{X} = 4.50, S.D. = 0.57$) ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 4.49, S.D. = 0.55$) และด้านพฤติกรรมแบบทางสายกลาง ($\bar{X} = 4.45, S.D. = 0.54$) ตามลำดับ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ ($\bar{X} = 3.08, S.D. = 1.26$)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน	4.56	0.50	4.68	0.43	-1.33	0.19
2	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูง	4.48	0.58	4.61	0.50	-1.28	0.19
3	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ	3.15	1.24	2.75	1.30	1.72	0.95

ด้านที่	รายการ	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
4	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทางสายกลาง	4.42	0.55	4.58	0.47	-1.54	0.29
5	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทำงานเป็นทีม	4.45	0.56	4.68	0.45	-2.25	0.17
ภาพรวม		4.21	0.47	4.26	0.43	-0.55	0.55

จากตารางที่ 2 แสดงว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามประสบการณ์การทำงานโดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	รายการ	ต่ำกว่า 10 ปี		10 ปีขึ้นไป		t	p-value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งมั่น	4.56	0.48	4.59	0.50	-0.36	0.76
2	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูง	4.43	0.65	4.53	0.53	-1.12*	0.005
3	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ	3.19	1.24	3.04	1.26	-0.77	0.89
4	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทางสายกลาง	4.50	0.60	4.43	0.52	0.73	0.21
5	ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทำงานเป็นทีม	4.54	0.55	4.47	0.55	0.85	0.50
ภาพรวม		4.24	0.50	4.21	0.45	0.44	0.15

*p ≤ .05

จากตารางที่ 3 แสดงว่า ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงาน ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูง ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทำงานเป็นทีม ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบทางสายกลาง และ ด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานต่ำ มุ่งคนต่ำ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันต้องเผชิญกับบริบทการแข่งขันและความท้าทายทางการศึกษา เช่น การยกระดับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานชาติและสากล การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา รวมทั้งนโยบายการประเมินผลที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีพฤติกรรมกรรมการมุ่งงานที่ชัดเจนเพื่อกำหนดเป้าหมาย วางแผน รวมถึงกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันยังคงให้ความสำคัญต่อการมุ่งเน้นบุคลากรและการสร้างทีมงาน เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของนรินทิพย์ สิงห์ฮอย (2563) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก และสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำตามตารางการจัดการของ Blake และ Mouton (Blake and Mouton's Managerial Grid, 1964) ที่กล่าวว่า ผู้นำที่มีภาวะผู้นำในระดับสูง มักแสดงพฤติกรรมในลักษณะของ ภาวะผู้นำแบบมุ่งงานและมุ่งคน ถือเป็นผู้นำในอุดมคติ ซึ่งให้ความสำคัญทั้งต่อผลสำเร็จของงาน และความพึงพอใจของบุคลากรอย่างสมดุล ผู้นำลักษณะนี้จะส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ สนับสนุนให้เกิดการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตรและเอื้อต่อการพัฒนาองค์กร สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา สามารถบริหารจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ พร้อมทั้งดูแลเอาใจใส่ผู้ร่วมงาน ให้ความสำคัญกับการสร้างขวัญกำลังใจ ความร่วมมือ และความไว้วางใจระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เป็นผู้บริหารที่สามารถสร้างทั้งประสิทธิภาพของงานและความผูกพันของบุคลากรไปพร้อมกันได้

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการรับรู้ต่อพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูล แม้ว่าจะมีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่ต่างก็มีการรับรู้และประเมินพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารงานที่มีความเสมอภาค และการแสดงพฤติกรรมผู้นำที่สอดคล้องกันในทุกระดับของสถานศึกษา นอกจากนี้ นโยบายการบริหารและมาตรฐานภาวะผู้นำในระบบการศึกษามีกรอบการดำเนินงานเดียวกัน ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการรับรู้และประเมินความคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ พิทยา สุทธิแสน (2563)

ที่ศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของปริญญ มุลมั่ง (2565) ที่ศึกษาภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2 จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นในด้านพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งคนสูงที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์การทำงานมากหรือน้อย ต่างมีการรับรู้หรือประเมินพฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารในระดับใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทภาวะผู้นำอย่างเป็นระบบและอยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกันของสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ การบริหารจัดการ และการนิเทศการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง ความเป็นเอกภาพของมาตรฐานภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นให้ผู้บริหารทุกคนพัฒนาศักยภาพและแสดงพฤติกรรมผู้นำที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของนารินทิพย์ สิงห์ฮอย (2563) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการมุ่งเน้นในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน พบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1977) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกต การเลียนแบบ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อบุคคลกรอยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกัน ย่อมได้รับแบบแผนพฤติกรรมการเป็นผู้นำจากประสบการณ์ร่วมกันในองค์กร ทำให้การรับรู้ต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารมีความใกล้เคียงกัน แม้จะมีช่วงอายุงานต่างกันก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานต้นสังกัดควรจัดอบรมหรือพัฒนาศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานและมุ่งคนสูง เพื่อให้สามารถวางแผนงานได้อย่างมีระบบ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้บริหารในสถานศึกษา

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบมีส่วนร่วม เกิดความร่วมมือและขวัญกำลังใจแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.3 สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายหรือแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารในพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของครูผู้สอน

2.2 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมกับวัฒนธรรมองค์การของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ จิตต์รัตน. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่).
- นารินทิพย์ สิงห์ออย. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 1 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 8). สุวีริยาสาส์น.
- ปริยานุช มุลมั่ง. (2565). ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 2 (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยพะเยา).
- พจนีย์ เกษมวงศ์. (2562). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. (2562). ราชกิจจานุเบกษา, 136(57 ก), 49–53.
- พิชยา สุทธิแสน. (2563). ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 1 (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยพะเยา).
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2563). รายงานการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579. พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). รายงานนโยบายและแนวโน้มการศึกษา พ.ศ. 2564. กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา. (2567). แผนปฏิบัติการส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Blake, R. R., & Mouton, J. S. (1964). *The managerial grid: The key to leadership excellence*. Gulf Publishing.